

На нерозвиненість цієї галузі правової статистики вказує і її найменування. Наприклад, є галузь кримінальної статистики, галузь цивільно-правової статистики. Але, коли йдеться про комплексну галузь правової системи будь-якої країни – конституційне право – галузь має назву не «конституційно-правова статистика», а «статистика конституційного судочинства». І це одразу звужує її предмет!

Стеценко С. Г.

Національна академія прокуратури України, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Реалії сьогодення свідчать про необхідність пошуку відповідей на виклики глобалізаційного та внутрішньодержавного характеру. Серед іншого, вказані виклики можуть бути мінімізовані правовими механізмами, які, за умови їх належного використання, здатні стати фундаментом подальших системних перетворень економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного сегментів суспільного життя. Одним із найважливіших зрізів, проблеми якого торкаються держави, суспільства та переважної більшості громадян, є соціальна політика держави. Є всі підстави стверджувати, що не дивлячись на проголошення в статтях 1 та 3 Конституції України того, що Україна є демократична, соціальна, правова держава та людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, у цій царині є значна кількість невирішених проблем.

Серед суб'єктів забезпечення соціальних прав людини може бути виокремлений Конституційний Суд України – єдиний в державі орган конституційної юрисдикції, покликаний гарантувати верховенство Конституції України як Основного Закону країни на всій території України. Актуальність розгляду Конституційного Суду України як органу, що впливає на формування соціальної політики держави пояснюється багатьма факторами, ключовими з яких можуть вважатися:

1. Три основних соціальних функції даного органу судової влади (забезпечення верховенства Конституції України, захист прав і свобод людини, підтримка системи стримувань і противаг і тим самим дотримання принципу поділу влади) свідчать, що, на жаль, забезпечення прав людини не є ключовим пріоритетом його діяльності.

2. Прояви динамічного тлумачення Основного закону держави та поточних соціальних законів у діяльності Конституційного Суду України не завжди сприяють утвердженню верховенства права (у частині розуміння сутності соціальних зобов'язань держави стосовно прав людини), стабільності державної соціальної політики, повазі пересічного громадянина до владних інститутів.

3. «Негативний» законодавець, як іноді називають Конституційний Суд України через можливості визнання нормативно-правового акту або його частини неконститу-

ційними і, як наслідок, втрата ним юридичної сили, в підсумку все ж таки багато в чому виявляється фактично «позитивним» законодавцем. Це пов'язано з тією обставиною, що компетентні державні органи (Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів України) змушені усувати прогалини законодавства, що виникли у зв'язку з «негативною» діяльністю Конституційного суду України. Добре, коли така діяльність носить характер посилення соціального забезпечення людини, гірше – коли навпаки.

Півтора десятиліття існування закону про Конституційний Суд України, ще більший досвід функціонування самого єдиного органу конституційної юрисдикції дозволяють виокремити певні проблемні аспекти, що стосуються питань забезпечення соціальних прав людини. До них можуть бути віднесені:

– по-перше, це політико-правові аспекти в діяльності Конституційного Суду України, які проявляються як під час його формування (по шість суддів призначаються Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України), так і під час функціонування. Щодо формування ми можемо навести зрозумілу залежність суддів від органу (посадової особи), який їх призначив. Що ж до функціонування, необхідно згадати події 2005-2007 рр., коли ряд суддів за тими чи іншими причинами були позбавлені своїх посад чи події 2011-2012 рр., коли мали місце резонансні рішення стосовно соціального забезпечення певних категорій громадян;

– по-друге, це тлумачення Основного закону України або законів. На думку автора, ця діяльність не завжди ведеться на найвищому науковому і методологічному рівні. Необхідно розуміти, що якщо узагальнено-абстрактне формулювання закону (а він же розрахований на багаторазове використання) «накладається» на таке ж «узагальнено-абстрактне» тлумачення, то це не тільки не додає ясності як правозастосовцю, так і звичайному громадянину, а ще більше заплутує розуміння істинного сенсу законодавця. Це свого роду феномен «необхідності тлумачення тлумачень». В ракурсі соціальної політики держави така діяльність нет приносить користі.

– по-третє, це вирішення питання про те, чи повинен Конституційний Суд України враховувати реалії сьогоdnішнього дня при здійсненні тлумачення Конституції та законів України. Все частіше фахівцями висловлюються точки зору на підтримку цього. Ми дотримуємося точки зору, що в сенсі тлумачення ключових соціальних прав людини Конституційний Суд не повинен бути сучасним, розуміючи під цим необхідність враховувати реалії сьогоdnішнього дня, соціально-економічні та політичні обставини теперішнього часу. Суд повинен бути «над ситуацією», він повинен приймати рішення виходячи насамперед з аналізу самої проблемної ситуації, яка призвела до необхідності звернення до Конституційного Суду, комплексного дослідження змісту правової норми, тлумачення якої потрібно здійснити. Ми не можемо погодитися, коли єдиний орган конституційної юрисдикції, ухвалюючи рішення з питань соціального захисту інвалідів, чорнобильців, інших соціально вразливих категорій громадян, буде орієнтуватися не на принцип верховенства права, на дійсне відображення думки законодавця, а на нинішні економічні труднощі держави. Неприпустимою є ситуація, коли природні права людини фактично будуть залежними від прав позитивних.